Palvelualojen ammattiliitto
Servicefacket

5.10.2015

Harmaan talouden torjuntatoimet yksityisillä palvelualoilla

Eduskunnan tarkastusvaliokunnan tilaama selvitys harmaan talouden torjuntatoimista (*Määttä Kalle, Hirvonen Markku: Harmaan talouden torjunta. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2014. Helsinki 2015*) antoi kattavan kuvan harmaan talouden torjuntatoimista vuosina 2010 - 2014. Nojaamme tässä yhteenvedossa järjestämisalojemme harmaan talouden torjuntatoimenpiteiden osalta pääasiassa kyseiseen selvitykseen.

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry on ollut tiiviisti vuosien ajan mukana erityisesti majoitus- ja ravitsemisalan, kiinteistöpalvelualan sekä kauneudenhoitoalan harmaan talouden torjuntahankkeissa ja työryhmissä. Jyrki Kataisen hallituksen "Tehostettu harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimintaohjelma 2012 - 2015" piti sisällään useita näille aloille suunnattuja toimia. Niistä keskeisimmät toteutetut toimet ovat seuraavat:

- kuitintarjoamisvelvollisuus käteiskaupassa
- velvollisuus maksaa palkka työntekijän ilmoittamalle pankkitilille
- tilaajavastuulain uudistaminen: korotettu laiminlyöntimaksu, työterveyshuollon lisääminen tilaajan selvitettäviin asioihin
- sähköisten ilmoituskanavien käyttöönotto.

Tarkkaa arviota toimenpiteiden vaikutuksista ei ole saatavissa. Katsomme, että toteutetut toimenpiteet ovat olleet perusteltuja, mutta kuitenkin monelta osin riittämättömiä. Tästä syystä harmaan talouden torjuntatoimia on syytä jatkaa järjestämisaloillamme jäljempänä esitetyllä tavalla.

Veronumerolainsäädännön laajentaminen (Tarkastusvaliokunnan julkaisu, sivut 13, 234 ja 240)

Tarkastusvaliokunnan selvityksessä veronumerovelvoitetta esitetään laajennettavaksi mm. ravintola-alalle ja siivousalalle. Näillä aloilla matala toiminnan aloittamiskynnys, pienyritysvaltaisuus, työvoimavaltaisuus sekä ulkomaisen työvoiman käyttö altistavat harmaan talouden ilmiöille. Veronumerovelvoite toisi rakennusalan tapaan alan toimijoita rekistereiden piiriin. Viranomaisilla olisi tämän myötä helpompi saada todellista tietoa alojen toimijoista ja palkansaajista. Veronumerotunnisteen käyttö helpottaisi myös alihankintatoimialoilla tilaajan omavalvontaa.

Kiinteistöpalveluala

Kiinteistöpalveluala (mm. siivous- ja kiinteistönhoitoalat) on b-to-b-toimiala, jossa edellä mainittujen piirteiden lisäksi harmaan talouden todennäköisyyttä kasvattavat alihankintaketjut sekä itsenäisten työnsuorittajien käyttö. Alan työnantajajärjestö Kiinteistötyönantajat ry. edellyttää omaehtoisen valvonnan nimissä jäsenyrityksiltään jo

PAM Keskustoimisto
Paasivuorenkatu 4–6 A
00530 Helsinki
PL 54, 00531 Helsinki

Jäsenyys ja liittyminen
030 100 600

Työttömyysturva
020 690 211

Jäsenten työsuhdeasiat
030 100 620

Vaihde
020 774 002

www.pam.fi

Palvelualojen ammattiliitto
Servicefacket

5.10.2015

nyt veronumerollisten tunnistekorttien käyttöä sekä kirjautumista *tilaajavastuu.fi* -palveluun, jolla pyritään edistämään luotettavaa palveluiden ostamista.

PAM katsoo, että veronumerovelvoite tulisi ulottaa kiinteistöpalvelualalle. Tarvittaessa voitaisiin ensin järjestää kokeilu, johon yhdistettäisiin myös rakennusalan tapaan velvollisuus raportoida palvelumaksu- ja työntekijätiedot.

Ravintola-ala

Ravintola-alalla harmaan talouden todennäköisyyttä lisää edellä mainittujen piirteiden lisäksi ulkomaalaistaustaisten yritysten suuri määrä. Lisäksi majoitus- ja ravitsemisalalla työvoimasta noin 5 % on vuokratyövoimaa.

PAM katsoo, että ravintola-ala toimijoilta ja työntekijöiltä tulisi edellyttää veronumerotunnisteen käyttöä. Tunnisteen esilläpitoa ei kuitenkaan tulisi edellyttää työntekijöiden turvallisuuden varmistamiseksi.

Henkilöstöpäiväkirja (s. 13 ja 241–243)

Selvityksessä esitetyllä henkilöstöpäiväkirjalla tarkoitetaan mm. Ruotsissa säädettyä työnantajan ja tilaajayrityksen velvollisuutta pitää päivittäin kirjaa työntekijöiden, ulkopuolisen työvoiman, vuokratyövoiman, harjoittelijoiden sekä liikkeenharjoittajien perheenjäsenten työskentelytiedoista. Veroviranomainen voi tarkistaa päiväkirjan tiedot. Ruotsissa henkilöstöpäiväkirjan on katsottu ehkäisevän harmaata taloutta tehokkaasti. Suomessa työaikakirjanpito pitää sisällään osan vastaavista tiedoista.

PAM katsoo, että mahdollisuudesta torjua harmaata taloutta henkilöstöpäiväkirjalla on syytä tehdä selvitys. Yritysten hallinnollisen taakan lisääntymisen välttämiseksi selvityksessä on kuitenkin arvioitava kokonaisuutena ja toimialakohtaisesti, ovatko tavoitteet saavutettavissa paremmin veronumerovelvoitteella vai henkilöstöpäiväkirjalla.

Tyyppihyväksyttyjen kassakoneiden käyttöönotto (s. 86–89)

Voimassa oleva laki kuitintarjoamisvelvollisuudesta on jäänyt merkitykseltään ontoksi, kun valmistelun pohjalla ollutta ajatusta tyyppihyväksyttyjen kassakoneiden käyttöönotosta majoitus- ja ravitsemisalalle ei viety eteenpäin. Pelkkä kuitin tarjoaminen antaa eväitä vain ulospäin näkyvän toimenpiteen valvontaan, eikä siten vastaa varsinaisen ohimyynnin valvonnan tarpeeseen.

PAM Keskustoimisto	**Jäsenyys ja liittyminen**	**Jäsenten työsuhdeasiat**	**www.pam.fi**
Paasivuorenkatu 4–6 A	030 100 600	030 100 620	
00530 Helsinki	**Työttömyysturva**	**Vaihde**	
PL 54, 00531 Helsinki	020 690 211	020 774 002	

Palvelualojen ammattiliitto
Servicefacket

5.10.2015

Ruotsissa kokemukset tyyppihyväksyttyjen kassarekisterijärjestelmien merkityksestä harmaan talouden torjunnassa ovat kiistattoman positiivisia. Tyyppihyväksytyt kassarekisterilaitteet ja niihin liitettävät kontrolliyksiköt ovat estäneet tehokkaasti myyntitapahtumien jälkikäteisen muuttamisen. Lisäksi laitteiden ilmoittamisvelvoite on tuonut lisää käteistoimialoilla toimivia yrityksiä veroviranomaisten tietoon.

Ruotsissa yksittäisen laitteen hinnaksi on arvioitu alle 1000 euroa ja laitteiden käyttöiäksi noin seitsemän vuotta. Myös laitteiden vuokraaminen on ollut mahdollista. Laitteet ovat helpottaneet mm. kirjanpitoa ja ne on voitu yhdistää myös muihin yrityksen kannalta keskeisiin tietojärjestelmiin, kuten varausjärjestelmiin. Siksi ne ovat myös vähentäneet yritysten hallinnollista taakkaa.

PAM katsoo, että tarkastusvaliokunnan selvityksen mukaisesti majoitus- ja ravitsemisalalla tulisi velvoittaa käyttämään tyyppihyväksyttyjä kassarekisterijärjestelmiä ja niihin liitettäviä kontrolliyksiköitä.

Alipalkkauksen kriminalisointi (s. 137)

Alipalkkauksessa on kyse yleissitovan työehtosopimuksen määrittelemän minimitason alittavan palkan maksusta, joka tehdään työnantajan taholta tietoisesti. Alipalkkaukseen voi liittyä myös sosiaaliturva- ja eläkemaksujen maksamatta jättäminen. Alipalkkaus liittyy usein työperäiseen ihmiskauppaan ja muuhun työperäiseen hyväksikäyttöön.

Alipalkkaus antaa epäreilua kilpailuetua sopimuksia rikkoville yrityksille ja johtaa pahimmillaan työntekijöiden alivakuuttamiseen. Alipalkkaus aiheuttaa myös merkittävää verovuotoa ja siksi sitä voidaan pitää myös sellaisenaan olennaisena harmaan talouden muotona.

Alipalkkaus ei ole tällä hetkellä sanktioitua. Palkkasaatavansa riitauttanut työntekijä on oikeutettu saamaan puuttuvan summan, mutta rikkomuksen tehnyttä työnantajaa ei rangaista. Riskin työnantajan laiminlyönnistä kantaa siis pelkästään työntekijä.

Myös tarkastusvaliokunnan selvityksessä todetaan, että palkkausasioiden osalta työsuojeluvalvonta on hampaatonta, koska tällä hetkellä tutkintapyynnöt voidaan tehdä vain lähinnä selkeistä työsyrjintä- ja työrikosjutuista. Alipalkkauksen kriminalisointi olisi keino saattaa tämä harmaan talouden ja työperäisen hyväksikäytön muoto viranomaisvalvonnan piiriin sekä madaltaa puuttumiskynnystä.

PAM katsoo, että lainsäädäntöä olisi täydennettävä palkkarikoksen käsitteellä, josta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen.

PAM Keskustoimisto	**Jäsenyys ja liittyminen**	**Jäsenten työsuhdeasiat**	**www.pam.fi**
Paasivuorenkatu 4–6 A	030 100 600	030 100 620	
00530 Helsinki	**Työttömyysturva**	**Vaihde**	
PL 54, 00531 Helsinki	020 690 211	020 774 002	

Palvelualojen ammattiliitto
Servicefacket

5.10.2015

Tilaajavastuulaki (s. 13 ja 239)

Tilaajavastuulain muutokset astuivat voimaan 1.9.2015. Laki pysytti ennallaan tilanteen, jossa tilaaja velvoitetaan ainoastaan selvittämään etukäteen alihankkijoidensa luotettavuutta. Tilaajan vastuu Suomessa on siten edelleen merkittävästi pienempi kuin useissa muissa eurooppalaisissa maissa, joissa tilaajan vastuu ulottuu alihankkijansa vero-, sosiaaliturva- ja työnantajavelvoitteisiin, paikoin myös koko alihankintaketjun osalta.

Sopimuksenaikaisella vastuulla pystyttäisiin nykyistä merkittävästi paremmin ehkäisemään harmaata taloutta alihankintatoimialoilla ja vuokratyövoiman käytön yhteydessä pienentämällä erityisesti alipalkkoihin liittyvää verovuotoa, näihin usein liittyvää työperäistä hyväksikäyttöä sekä ehkäisemällä mahdollisuutta lyödä laimin vero- ja sosiaalivakuutusvelvoitteita.

PAM katsoo, että tilaajavastuulaki tulisi uudistaa kokonaisuudessaan siten, että se pitää sisällään sopimuksenaikaisen ja siten tosiasiallisen tilaajan vastuun.

Alkoholitarkastajien valtuuksien laajentaminen (s. 89–91)

Harmaan talouden paremman valvonnan osalta yksi suurimpia esteitä ravintola-alalla on alkoholitarkastajien puutteelliset valvonta-oikeudet. He voivat tehdä tarkastuskäyntejä vain paikkoihin, joilla on anniskeluluvat ja muissa tapauksissa edellytetään virka-apupyyntöä poliisille. Näin ollen ne paikat, joissa alkoholilakia nimenomaan rikotaan ja anniskellaan luvatta, jäävät käytännössä valvonnan ulkopuolelle. Viranomaisten yhteisistä tehotarkastuskampanjoista on hyviä tuloksia, mutta ne eivät yksistään riitä kitkemään epätervettä kilpailua.

PAM katsoo, että alkoholitarkastajien valtuuksia tulisi laajentaa koskemaan myös ravitsemisliikkeitä, joilla ei ole anniskelulupia, mutta joissa riskinarvioinnin perusteella olisi syytä suorittaa tarkastuskäynti.

Lakien soveltamisalat (s. 226)

Harmaan talouden torjunnassa on kiinnitettävä huomiota sovellettavien lakien soveltamisaloihin. Toimialakohtainen sääntely puoltaa paikkansa vain painavista syistä. Esimerkiksi majoitus- ja ravitsemisalan määrittely on toimialan luonteesta johtuen hankalaa ja pelkästään kyseiselle toimialalle suunnattavaa sääntelyä olisi mahdollista kiertää sangen pienillä toiminnan muutoksilla. Toimialakohtaisilla kokeiluilla voidaan kuitenkin arvioida toimenpiteiden vaikutuksia laajempien ja pysyvämpien päätösten taustaksi.

PAM Keskustoimisto
Paasivuorenkatu 4–6 A
00530 Helsinki
PL 54, 00531 Helsinki

Jäsenyys ja liittyminen
030 100 600

Työttömyysturva
020 690 211

Jäsenten työsuhdeasiat
030 100 620

Vaihde
020 774 002

www.pam.fi

Palvelualojen ammattiliitto
Servicefacket

5.10.2015

Muut toimenpiteet

Hankintalain kokonaisuudistus

Tarkastusvaliokunnan selvityksessä mainittujen toimenpiteiden lisäksi on kiinnitettävä erityistä huomiota mahdollisuuteen torjua harmaata taloutta julkisissa hankinnoissa. Hankintalaissa on sen uudistamisen myötä

- velvoitettava hankintaviranomainen hylkäämään selvästi alihintaiset tarjoukset
- sisällytettävä pakollisiin poissulkemisperusteisiin työrikokset
- velvoitettava hankintaviranomainen tarkistamaan pakolliset poissulkemisperusteet koko alihankintaketjun osalta
- velvoitettava hankintaviranomaisen ottamaan hankintasopimuksen erityisehdoksi suorittamismaan lakien ja työehtosopimusten mukaisten vähimmäisehtojen noudattaminen ja
- ulotettava mm. pakolliset poissulkemisperusteet ja sopimuksen erityisehdot myös kansallisiin hankintoihin.

Tehokas katuminen

PAM pitää positiivisena, että hallitus on antanut esityksen ns. tehokkaasta katumisesta verotuksessa.

Helsingissä 5.10.2015, kunnioittaen

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry

Hanna Kuntsi
yhteiskuntasuhteiden vastaava
050 3100 676, hanna.kuntsi@pam.fi

Sirpa Leppäkangas
työaika- ja palkkausjärjestelmäasiantuntija
050 382 6759, sirpa.leppakangas@pam.fi